

2.2 Etnicita, etnická skupina, etnická menšina, etnická většina

„Teprve v kontaktu s druhými objevujeme, kdo vlastně jsme.“³¹

Termíny etnicita, etnická skupina (ethnicity, ethnic group) se začaly používat po druhé světové válce pro skupinu lidí, kteří přísluší k jednomu společenství, sdílejí stejnou kulturu a především jazyk.³²

Teorie etnicity, které vznikly v průběhu 20. století a jsou neustále diskutovány, se dělí na dvě základní skupiny. První z nich je primordialistická teorie, která chápe etnicitu jako něco hluboce zakořeněného. „*Identita jedince a jeho příslušnost ke skupině je dána, objektivními kritérii*’. *Etnicita se geneticky dědí a jedinec se stává členem skupiny narozením*.“³³ I přesto, že má i dnes tato teorie své stoupence, převažuje příklon k chápání etnicity prostřednictvím konstruktivistické teorie. Ta definuje etnicitu jako něco co vzniklo v průběhu času. Etnikum vzniká pomocí sociální konstrukce a není založeno na biologických předpokladech.³⁴

Přelomovým okamžikem v chápání konceptu etnicity byla kniha Fredericka Bartha *Ethnic Groups and Boundaries* vydaná v roce 1969, která odmítá „klasické“, tedy primordialistické, pojetí etnicity jako něčeho pevně daného – zpravidla kulturně podmíněného, kam můžeme řadit jazyk, náboženství, historii, rozdíl mezi chápáním „my“ a „oni“, apod. Barth se zaměřuje především na hranice, které jsou mezi jednotlivými etnickými identitami. Tato pomezí jsou velice tvárná a pohyblivá.³⁵

Díky interakci s ostatními skupinami si uvědomujeme svoji etnicitu a kulturní odlišnost, což vystihuje úvodní citát této podkapitoly. „*Etnicita se týká vztahů mezi skupinami, jejichž členové považují příslušníky jiných skupin za kulturně odlišné. [...] Jako znaky kulturní odlišnosti lze v interetnických situacích použít řadu různých kritérií – fenotyp (vzhled či „rasa“), jazyk, náboženství, nebo dokonce oděv*.“³⁶ Svoji etnicitu si neuvědomíme, pokud nepřicházíme do interakce s lidmi, kteří se od nás určitým způsobem, pro nás a relevantním, odlišují.

Britský sociolog Anthony D. Smith uvádí šest konkrétních atributů, které jsou zásadní pro vymezení se (respektive uvědomění si vlastní etnicity, příslušnosti k určité skupině):³⁷

1. vlastní kolektivní jméno
2. mýtus o společném původu
3. sdílená historická paměť
4. jeden či více odlišujících prvků společné kultury
5. spojení s určitou "vlastí"
6. pocit solidarity s významnými částmi populace

Tyto atributy jistě nejsou absolutní, poskytují však určité vodítko k chápání etnicity i jejímu bližšímu vymezení.

Dříve, nežli bude pojednáno o vymezení etnické menšiny, resp. většiny a obecném pojmu etnické skupiny bude věnován krátký prostor pojmu identita, který je s etnicitou neoddelitelně provázán.

Jak již bylo uvedeno, etnicita je součástí identity člověka. Ta je mnohvrstevnatá a situační.³⁸ Obecně by se vymezení vlastní identity dalo odvodit z odpovědi na otázku „Kdo jsem?“³⁹

„Všichni lidé, ve všech společnostech, mají určité pojetí toho, kdo a jací jsou, kdo a jací jsou ostatní lidé a jaké je lidstvo jako takové. Všechna tato pojetí jsou možná mylná, ale umožňují nám alespoň vytvořit si pevný náhled na spletité strategie každodenního života. Proto také lidé tak zoufale tíhnou i k těm nejhlopějším předsudkům. K pojetí vlastního já a jiných nedojde každý člověk sám o sobě, nýbrž se řídí podle vzorů, které nabízí jeho/její společnost.“⁴⁰

Důležité je si uvědomit, že identita a její vyjednávání není nic daného, pevného a neměnného. „Identifikace tedy není tolik o tom, jaké zde skutečně existují rozdíly, ale spíše o tom, jaké rozdíly se stávají sociálně relevantními tím, že lidé jednají tak, jako by skutečně existovaly.“⁴¹

Dalo by se tedy říci, že nezáleží na tom, jak se lidé objektivně liší, ale jakým způsobem vzájemné odlišnosti vnímají a jakou důležitost jim přiřkládají. Například v české společnosti není kladen takový důraz na příslušnost k církvi na rozdíl od oblasti Blízkého východu.

Pokud bychom se pokusili pojem identita vyjádřit jednodušeji, mohli bychom říci, že se jedná o vlastní sebeuvědomění, resp. uvědomění si vlastní totožnosti. Naše identita, resp. etnicita vzniká v kontaktu s druhými lidmi, od nichž se určitým způsobem lišíme a díky nimž vymezujeme své vlastní já.

Vymezení pojmů etnické skupiny (etnika), etnické menšiny (minoritní etnické skupiny) a etnické většiny (majoritní etnické skupiny) vychází z kontextu situace dané skupiny na určitém území či v rámci interakce s jinou společností, resp. společnostmi.

„Pojem „etnická skupina“ v běžné řeči označuje menšinovou skupinu, která je kulturně odlišná od většinové společnosti.“⁴² Toto vymezení je však z antropologického pohledu mylné. Obecně se každý člen společnosti, v jejím širokém slova smyslu, řadí k určité etnické skupině, ať již vědomě či nevědomě. Její vymezení je dáno sdílením společných kulturních znaků (mezi něž lze řadit např. jazyk, náboženství, historie apod.), jak již bylo uvedeno. Definování pojmů etnická menšina a většina se vztahuje k ostatním skupinám na daném území. Jedná se tedy opět o situační vymezení založené na počtu příslušníků jednotlivých skupin.

Za etnickou menšinu je označována skupina obyvatel, která je na určitém území minoritní (má menší počet příslušníků). Majoritní skupina je označována za většinovou etnickou skupinu (má větší počet příslušníků).

Příkladem může být vietnamská komunita v České republice, která je na tomto území etnickou menšinou ve vztahu k majoritní (české) společnosti. Ve Vietnamu je však většinovou etnickou skupinou. Minoritními skupinami zde jsou naopak etnika žijící v horských oblastech této země.

Hlubší vhled do jednotlivých přístupů k etnicitě a vymezení etnických skupin přesahuje možnosti této metodiky. Zdroje pro další studium problematiky etnicity jsou uvedeny v doporučené literatuře.

O jednotlivých etnických menšinách v Ústeckém kraji a jejich charakteristikách bude pojednáno v dalších kapitolách této metodiky.

³¹ ERIKSEN, T., T. *Sociální a kulturní antropologie. Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha:Portál, 2008. s. 317

³² BARFIELD, T. (eds.). *The Dictionary of Anthropology*. 1st edition. Oxford : Blackwell, 1997.

³³ ŠAVELKOVÁ, L. „*Globalizace a původní, domorodí obyvatelé světa*.“ In: Tomeš, J., Festa, D., Novotný, J. (Eds.) *Konflikt světů a svět konfliktů*. Praha: Nakladatelství P3K, 2007. 208–237. s. 228

³⁴ HIRT, T. *Etnicita, etnikum, etnické skupiny*. [online]. [cit. 2011-02-10]. Dostupný na: <<http://www.varianty.cz/download/doc/texts/3.pdf>>.

³⁵ HIRT, T. Přehled nejasností spjatých s konceptem etnicity v perspektivě post-barthovských přístupů. *Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu* [online]. [cit.2011-02-10]. Dostupný na: <<http://www.caat.cz/publikace/prehledove-studie/144-pehled-nejasnosti-spjatyh-s-konceptem-etnicity-v-perspektiv-post-barthovskych-pistup>>

³⁶ ERIKSEN, T., T. *Sociální a kulturní antropologie. Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha:Portál., 2008. s. 316-317

³⁷ SMITH, A., D. *Etnický základ národní identity*. In: Hroch, M.(ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus*. 1.vyd. Praha: SLON, 2003.

³⁸ Identifikace sama sebe probíhá ve vztahu k druhému. Tato identifikace je tedy proměnlivá v závislosti na tom, ke komu ji vztahujeme. (ERIKSEN, T., H. *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007.) Příkladem může být muž, který je v určitých situacích otcem, v jiných zaměstnancem, kamarádem, Čechem, Evropanem, zahrádkářem apod.

³⁹ KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2008.

⁴⁰ MURPHY, R., F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. s. 42

⁴¹ ERIKSEN, T., H. *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. s. 67 - 68

⁴² ERIKSEN, T., T. *Sociální a kulturní antropologie. Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2007. s. 316. V případě České republiky je takto často označována např. romská minorita.